

Уляна Кричковська

Національний університет «Киево-Могилянська академія»

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ НОМІНАЦІЙ РОСІЯН У ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

У роботі проаналізовано особливості функціонування номінацій росіян у публіцистичному дискурсі до початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року та після. Детально розглянуто прийоми, завдяки яким ЗМІ формують різну інтерпретацію образу ворога, зокрема у контексті конотативного забарвлення. Визначено, що мовні одиниці, що використовуються для позначення ворога в дискурсі інформаційної війни, мають переважно негативну конотацію.

Ключові слова: дискурс, мова ворожнечі, повномасштабне вторгнення, війна, публіцистичний стиль.

The research investigates the peculiarities of Russian nominations in public debate before and after the full-scale invasion on February 24, 2022. The mechanisms by which the media generate various interpretations of the enemy image, particularly in the context of connotative coloring, are thoroughly examined. It has been established that the linguistic units employed to denote the enemy in information warfare discourse have largely negative meanings.

Key words: discourse, hate speech, full-scale invasion, war, journalistic style.

Створення образу ворога — один із найважливіших аспектів інформаційної війни, як для сторони, що атакує, так і для сторони, яка повинна захищатися, — цей образ дає змогу об'єднати суспільство навколо спільної ідеї боротьби, а у випадку реальних бойових дій він мотивує населення та підвищує бойовий

дух військ. Для створення образу ворога використовуються різні вербальні засоби.

Мовні одиниці, що використовуються для позначення ворога в дискурсі інформаційної війни, мають переважно негативну конотацію. У таких випадках може використовуватися термінологічні визначення: *мова ворожнечі, дискурс ворожнечі* тощо.

У контексті розгляду номінацій росіян у публіцистичному дискурсі ми виділили дві категорії: номінації із помірно негативною та різко негативною конотаціями. До термінів із помірно негативною конотацією віднесено такі: *рашисти, рашизм, москалі, Московія, Московщина, ворог, країна-окупант, держава-окупант, країна-агресор, держава-агресор*. До номінацій з негативною конотацією належать: *орки, оркостан, кацап, кацапстан, свинособаки, русня, асвабадітелі, Зайди, Заблуди, Z-окупанти, головоріZи, мерZотники*. Варто зазначити, що більшість негативно забарвлених лексичних термінів, які використовують для опису росіян, є сатиричними. Такого забарвлення вони можуть набувати особливо у виступах і статтях на політичні теми, текстах художніх творів, полемічних наукових дискусіях.

Більшість із розглянутих номінацій існували до ескалації, проте зазнали значних змін після початку подій 24 лютого 2022 року. Н. Кондратенко у праці «Вербалізація концепту ВОРОГ в українському політичному дискурсі» визначила також, що семантика військового ворога до вторгнення РФ в Україну мала здебільшого узагальнений характер без зазначення конкретних суб'єктів, проте зараз суспільству не потрібно, щоб мовець називав і персоніфікував військового противника [2, с. 364]. Крім того, можна простежити момент, коли певна назва стала популярною, наприклад, держава-агресор, держава-окупант — з 2014 року, держава — спонсор тероризму, держава-терорист — з квітня 2022 року. Такі терміни можна віднести до лексики з нейтральним лексичним забарвленням, адже Верховна Рада

України офіційно визнала Росію державою-агресором у 2015 році [3]. До прикладу, у 2020 році постійний представник України при ООН Сергій Кислиця дав інтерв'ю виданню «Крим. Реалії», де зазначив, що вважає, що обговорювати відновлення поставок дніпровської води в окупований Крим можна лише в тому випадку, якщо Росія офіційно звернеться з таким проханням до влади України і при цьому визнає себе країною-окупантом [5].

«Для того щоб почати розмову про постачання води, вони, по-перше, повинні визнати, що вони – країна-окупант і офіційно звернутися як країна-окупант, згідно гуманітарного права... Вони повинні звернутися до влади України з офіційним проханням, а не з погрозами, істериками. І тоді будемо дивитися, тоді відповідні міністерства і відомства будуть дивитися, яка повинна бути наша реакція», – зазначив постійний представник України в ООН Сергій Кислиця в інтерв'ю «Крим. Реалії» [6].

Велика кількість номінацій росіян у публіцистичному дискурсі є досить знеособленою, адже на позначення ворога використовуються такі терміни, як *орк*, *оркостан* або *свинособаки*. Вважається, що термін *орк* має латинське походження, названий на честь давньоримського божества смерті та підземного світу Оркуса [7]. Орки згадуються як нащадки Каїна і вороги людського роду в епосі «Беовульф». Толкін описує орків як «потворних варварів, які служать силам Зла», поєднуючи в собі найгірші людські якості, військову міць та інтелект.

Термін *орки* належить до конотативно маркованої негативно забарвленої лексики. Також це поняття є обмеженим за використанням, адже його можна помітити у експресивних статтях, поглядах авторів [6], проте аналітичні огляди обмежують використання. Коли читач переглядає аналітичний матеріал, слово *орк* замінюється аналогами: *окупант*, *ворог* і з 2 травня 2023 року терміном *рашист*, який перейшов із категорії лексики розмовного вживання до умовно нейтральної [2].

«Бути орком до війни – це змушувати боятись весь світ. Сьогодні – це з жахом прокидатись і читати новини, чи ЗСУ не почали контрнаступ. Бути орком до війни – це кожний рік пафосно відмічати 9 травня з погрозами на весь світ. Сьогодні – це скасовувати паради та з жахом чекати українських прильотів по Москві», – політичний та громадський діяч Віктор Андрусів у статті для Еспресо TV [1].

У контексті переходу зі стилістично-маркованої лексики з негативною конотацією у лексику з нейтральним лексичним забарвленням розглянули терміни *рашизм* і *рашисти*. Адже 2 травня 2023 року Верховна Рада України схвалила постанову, яка визнає чинний політичний режим у РФ *рашизмом*, відтепер слово *рашисти* з категорії лексики розмовного вживання переходить до умовно нейтральної, або вживаних в офіційно-діловому стилі [2].

«Готуються російські сім'ї й вже відомо про тисячі фактів усиновлення українських дітей. Рашисти не соромляться не тільки красти наших дітей, а й віддавати їх у сім'ї російських громадян», – колишній Уповноважений Президента України з прав дитини Микола Кулеба в етері Еспресо TV [4].

Варто зазначити, що публіцистичне мовлення найкомпактніше й найпоказовіше реалізується в писемній формі – у суспільно-політичній літературі. Менш повно воно виявляється в усній формі. В обох формах публіцистики спільного значно більше, ніж особливого, індивідуального. Їм притаманна трафаретність висловлювання, тобто вживання специфічно-стилетвірних слів, словосполучень і речень найрізноманітнішої будови. Саме у публіцистичному мовленні можна прослідкувати використання термінів, щодо позначення ворога, які є стилістично забарвлені та мають негативну або сатиричну конотацію. У той час, як у аналітичних оглядах державних пресслужб переважає зазвичай нейтральна лексика.

Список використаних джерел

1. Андрусів В. Бути орком: до війни і сьогодні. *Espresso TV*. URL: <https://espresso.tv/buti-orkom-do-viyni-i-sogodni> (дата звернення: 24.05.2023).
2. Кондратенко Н. В. Вербалізація концепту ВОРОГ в українському політичному дискурсі. *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2017. № 16. С. 358–366.
3. «Про визначення існуючого в Російській Федерації політичного режиму як рашизму та засудження його ідеологічних засад і суспільних практик як тоталітарних та людоненависницьких» : Пояснюв. записка до проекту Постанови Верхов. Ради України від 02.05.2023 р.
4. «Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором» : Постанова Верхов. Ради від 27.01.2015 р. № №10.
5. Рашисти не соромляться не тільки красти наших дітей, а й віддавати їх у сім'ї російських громадян, — CEO в «Спасемо Україну» Кулеба. *Espresso TV*. URL: <https://espresso.tv/rashisti-ne-soromlyatsya-ne-tilki-krastinashikh-ditey-a-y-viddavati-ikh-u-simi-rosiyskikh-gromadyan-ceo-v-spasemo-ukrainu-kuleba> (дата звернення: 24.05.2023).
6. Если Россия хочет днепровскую воду для Крыма, она должна попросить — посол Украины в ООН. *Крым.Реалии*. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-kislica-rossija-dolzna-poprosit-vody-dla-kryma/30851920.html> (дата звернення: 24.05.2023).
7. Dixon-Kennedy M. *Greco-Roman Mythology*. Oxford, England : Oxford, 1998. 229 p.